

Högs kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karakteristik och bedömning

KARL JOHAN KEMBER, 2017-06-19

jais
arkitekter

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

—

Högs kyrka

Löddebygdens församling, Rönnebergs kontrakt, Lunds stift
Högs socken, Hög 31:1, Kävlinge kommun, Skåne län, Skåne

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Området kring Hög har bebotts och brukats sedan stenåldern. Vid Löddeåns utlopp har man funnit flera boplatser från denna tid, liksom dösar, högar och gånggrifter från brons- och järnåldern. Ån, som under vikingatiden benämndes Lodda älv, hade stor betydelse som viktig transport- och kommunikationsled. Kring ån uppstod byar och handelsplatser, och från 1100-talet små kyrkor, däribland den i Hög. Bynamnet, som uttalas Høj, tros syfta på höjdpartiet vid kyrkan.

På 1700-talet bestod Hög av 18 gårdar och var vid tiden en relativt stor by. Gårdarna låg samlade i en klunga med kyrkan och prästgården sydost om byn. Denna karaktär levde till stora delar kvar i Hög fram till enskiftet 1804, då de flesta gårdar flyttade ut från byn. Bl.a. prästgården, Hagadal och Gamlegård blev kvar i bykärnan. I slutet av 1800-talet delades gårdarna och ett stort antal småbruk uppstod. Kyrkan är belägen inom fornlämning Hög 25:1, som utgörs av den historiska bytomtens utsträckning innan enskiftet. Hög expanderade i mitten på 1800-talet, då två tegelbruk anlades nere vid ån. Även valskvarnen vid Högs mölla, belägen i Stävie församling, och handels-trädgården från 1930 var stora arbetsgivare. Successivt uppfördes nya bostäder för arbetarna. När Sjöbobanan drogs genom byn 1907 byggdes stationer i vardera ändar av byn. Järnvägen lades ner 1954 men byggnaderna finns kvar.

Byn Hög har idag ungefär 270 invånare. Hög ligger väster om Kävlinge, längs vägen mot Löddeköpinge och strax norr om Lödde å. Omgivningarna präglas av ett öppet och böljande landskap. Den bördiga marken räknas till en av landets bästa åkerjordar. Norr om kyrkogården ligger den före detta prästgården. Den var tidigare en större fyrlängad gård, men endast en del av södra längan finns kvar idag. Bostadshuset i nationalromantik är från 1929. I närheten finns prästgårdens arbetarbostad samt två f.d. skolbyggnader. Direkt öster om kyrkogården ligger en grusad paddock och söder om finns hagar. I väster finns en grusad parkering och några bostadshus, och längre bort det östra tegelbruket, som lades ner 1979 och numer fungerar som företagsby.

I riksintresset för kulturmiljö Löddeköpinge- Stävie- Borgeby [M44] pekar man på

dalgångsbygden, fornlämningarna och kyrkbyarna som motiv för bevarande. Högs kyrka är ett uttryck för riksintresset. Området kring Borgeby, Löddeköpinge, Hög och Stävie är därtill utpekade som en särskilt värdefull kulturmiljö av Länsstyrelsen.

Kyrkobyggnaden

Högs kyrka härstammar från 1100-talets mitt eller senare hälft. Den ursprungliga stenkyrkan bestod av långhus och ett smalare kor avslutat med en absid i öster.

Kyrkan förses runt 1200 med ett torn och vapenhus utanför nordportalen. Under samma period, eller kanske något senare, byggs en sakristia vid korets norra sida. Det byggs också ett vapenhus utanför långhusets sydportal. Långhuset, koret och tornet förses med kolonettvalv under senare delen av 1200-talet och de ornamentala kalkmålningarna tillkommer.

På 1400-talet utförs figurativa kalkmålningar.

1707 river man det södra vapenhuset och sätter igen sydportalen. 1722 är tornet i så dåligt skick att det hotar att rasa. Man raserar då de övre våningarna. En av sandstenskolonetterna, som troligtvis suttit i ljudöppningarna, sparas men övriga säljs. Den nedre välvda våningen bevaras och täcks med ett blytak. 1787 repareras tornmurarna på nytt, och de södra- och västra sidorna ommuras med gråsten resp. tegel.

1807 utvidgas det norra vapenhuset mot öster och förses med bänkar och läktare. Ingången från kyrkogården muras igen. Kyrkans huvudingång flyttas därmed till västfasaden. 1820 öppnas norra ingången åter. 1833 beslutas att ett nytt torn ska uppföras. 1840 besöker domkyrkoarkitekt C G Brunius kyrkan för att yttra sig i ärendet, och 1841 uppförs det nya tornet på resterna av det gamla. Ritningarna upprättas av I W Gerss som rättar sig efter Brunius anvisningar. 1850 repareras tornets murverk, och 1863-64 läggs taken över långhus, kor, sakristia och vapenhus om med skiffer.

1891 utförs en omfattande renovering och ombyggnad av kyrkan. Handlingarna upprättas av lundaarkitekten Henrik Sjöström (1856-1934). Henrik Sjöström hade varit elev hos den mera berömde Helgo Zettervall i Lund åren 1874 - 1881. Sjöström arbetade, utöver flera skånska kyrkor, bl.a. med gravkapellet vid Norra kyrkogården, bostadshuset vid Clemenstorget och Pufendorfinstitutet i Lund. Vapenhuset mot norr byggs till och förses med trappgavlar och kolonettvalv lika långhusets medeltida valv. Tornets valv tas ner och ersätts med nuvarande kassettak. Härmed får man en våning över vapenhuset med plats för orgeln. Orgelläktaren byggs och vapenhuset stängs av från kyrkorummet. Ett trapptorn uppförs i hörnet mellan tornet och tillbyggnaden i norr. Tornets ljudöppningar ersätts med fyrpassfönster. Den gamla sakristian vid

korets norra sida rivs och en ny inrättas bakom altaret. Kyrkans ingångar vidgas och får nya dörrar. Fönstren får sin nuvarande utformning. Nya fönster tillkommer i koret och i absiden. Golven beläggs med viktoriaplattor. Sjöström ritade även om kyrkans inredning. Kyrkan får nya bänkar, nytt altare och ny altarrund, medan predikstolen och altaruppsatsen avlutas och omdekoreras.

1957-59 får kyrkan elektrisk belysning och uppvärmning. Interiören avfärgas i en ljus ton, och korets kalkmålningar tas fram och konserveras. 1992 utförs en exteriör renovering efter Wigot konsult AB:s handlingar. Fasaderna omputsas med kalkbruk, fönster och dörrar målas, medan skiffertaken underhålls och delvis läggs om. Under arbetet hittade man två rundbågiga manshöga nischer i tillbyggnadens norra mur, som måste satts igen i samband med utvidgningen 1807.

2005 hittar man några medeltida gravhällar under grinden mellan nya och gamla kyrkogården. Dessa tas upp för att rengöras och sedan placeras på kyrkogården.

Exteriör

Kyrkobyggnaden består idag av långhus, kor, absid, torn, trapptorn och tillbyggnad utmed långhusets norra fasad. Samtliga fasader är spritputsade och vitkalkade med slätputsade omfattningar. Putsbruket är av kalkcementtyp. Sockeln av natursten är skråkantad, putsad och gråmålad.

Kyrkan är troligen byggd på kallmurar av gråsten. Långhusets- och korets skalmurar består av flinta och gråsten i oregelbundna skift med hörnkedjor av sandstenskvadrar. Absidens skalmur består av kvadrar av helsingborgssandsten. Tornets murverk består till ljudöppningarnas underkant av skalmurar av lätt bearbetad gråsten, lagd i jämna skift, och ovan det av tegel murat i renässansförband. De medeltida södra och västra murarna är ommurade under 1700-talet med gråsten och tegel. Trapptornet och tillbyggnaden är resta i tegel. Tillbyggnadens västra del är bevarad från 1200-talets vapenhus, är murad i munkförband och har ett skift gråsten ovan sockeln.

Långhuset och koret har trappgavlar mot öster, och tillbyggnaden har två trappgavlar åt norr. Tillbyggnadens trappgavlar är prydda med en trappstegsformad blindering som följer röstets 10 tinnar. Under den finns små korsformade blinderingar och överst en trepassformad blindering. På gavelröstena sitter ankarlutur som bildar årtalet 1891. Tornets övre tegelmurverk är markerat med lisener som avslutas i trappgavlar mot väster och öster. Takfoten markeras med en rundbågefris. Ovan denna finns en fris av triangulära blinderingar och överst ett blinderat trepass. I tornmurarna finns ankarlutur i alla väderstreck. De raka är äldst, möjligen från 1700-talet, medan de under rundbågefrisen bildar årtalet 1842. Trapptornet har en trappgavel åt norr, smyckad

med blinderingar av olika slag.

Inga av kyrkans äldre eller ursprungliga portaler är synliga i fasaden. Alla nuvarande portaler och dörrar tillkom vid ombyggnaden 1891. Västportalen, som utgör huvudingången, är spetsbågig med raktäckt dörröppning. Dörren är en brunmålade pardörr med åtta fyllningar per dörrblad och smidda gångjärn. De övre fyllningarna består av rutmönstrat glas. Överljuset har samma utformning som kyrkans övriga fönster. Den norra portalen har, liksom ingången i absiden, ett likartat utförande, men saknar det betongbjälklag som finns mellan tornportalens dörr och överljuset.

De befintliga fönstren tillkom 1891. I långhuset finns två fönster mot söder, i koret ett mot söder och ett mot norr. Tillbyggnaden har tre fönster, mot norr, väster och öster. Fönsteröppningarna är spetsbågiga med skränade, slätputsade smygar. Fönstren består av inmurade, svartmålade och spröjsade gjutjärnsbågar med råglasrutor med vit mitt-del och gul bård. I absiden finns två fönster av samma sort som de andra fast mindre. Tornet har ett fyrpassfönster i gjutjärn som sitter i västfasaden. I trappornet finns sex smala fönster med inmurade gjutjärnsbågar. Alla fönster, utom de mindre i torn och trapporn, har fönsterbänkar av kalksten. Tornet har ljudöppningar i alla väderstreck. Öppningarna är spetsbågiga utom i norr där öppningen är fyrpassformad. Luckorna utgörs av brunmålade parluckor av stående brädor.

Kyrkan täcks av sadeltak utom absiden som täcks av ett kägeltak. På långhuset och koret ligger skifferplattor av rektangulärt format. Absiden har blytak i skivtäckning av gjutna blyplåtar. Tornet, trappornet och tillbyggnaden har svartmålade plåttak i skivtäckning med förskjutna hakfalsar. Trappgavlarnas tinnar är avtäckta med rött tegel.

Interiör

Från huvudentrén i väster når man vapenhuset som är inrymt i tornets bottenvåning. I vapenhuset finns en dörr till utrymmet med torntrappan, och en dörr vidare in i kyrkorummet. Dörren till långhuset är en ekådrad pardörr med järnspröjsade, cirkulära rutor inskrivna i de rektangulära glasspeglarna. Golvet är belagt med svart-beige rutiga viktoriaplattor och väggarna är putsade och vitkalkade. Taket utgörs av ett tak bestående av kvadratiska kassetter målade i brunt och vitt med rosa listverk.

I långhuset [1] och tillbyggnaden ligger samma viktoriaplattor på golven som i vapenhuset. Gångarna täcks av röda mattor. I bänkkvarteren ligger ett fernissat brädgolv. Väggarna är putsade och vitkalkade. Framför tillbyggnadens utgång mot norr finns ett grunt vindfång med en ekådrad och glasad pardörr av samma typ som den i vapenhuset. I långhusets västra del finns orgelläktaren, som bärs upp av fyra kolonner. Fyra dekorativt formade konsoler håller läktarbröstningen. Balustraden [2] är utförd i

nyrenässans. Hela läktaren är ekådrad, försedd med gröna och röda lister och förgyllda dekorationer och texter.

Långhuset och tillbyggnaden består av vardera två travéer. Långhuset har kryssvalv i form av helstens kolonettvalv daterade till 1200-talets andra hälft. Valven vilar på tvåsprångiga pilastrar. Sköld- och gördelbågarna är spetsbågiga och försedda med följdskift, medan ribborna är rundstaviga och mynnar i kolonetter vid valvanfängen. Tillbyggnadens valv är lika långhusets men byggda 1891. En kraftig pelare skiljer långhuset från tillbyggnaden. På pelaren sitter en kopia av kyrkans medeltida sigill. Både långhuset och tillbyggnaden upptas helt av bänkinredningen. I långhusets sydöstra hörn står predikstolen, i det nordöstra hörnet dopfunten. Bredvid denna står en sandstenskolonett, som skonats från det gamla tornet då det delvis revs 1722.

[1]: Långhuset mot koret och tillbyggnaden i norr

Koret och absiden skiljs från långhuset av en rundbågig triumfbåge med sandstensimposter. Golvet ligger ett trappsteg högre. Kanten är av kalksten men övrigt golv täcks av samma viktoriaplattor som resten av kyrkan. Väggarna är putsade och vitkalkade likt absidens hjälmvalv. Koret är litet och rymmer endast altare och altarrund. Altaruppsatsen och draperier fungerar som skiljevägg mellan koret och absiden. Den används som sakristia och är inredd med skrivbord och textilskåp.

Koret har kryssvalv i form av kolonettvalv från samma tid och av samma typ som långhusets valv. Valvet är täckt av kalkmålningar. På pilastrar, bågar och ribbor finns ornamentalt måleri, samtida med valvets tillkomst. Pilastrarna är blå med röda kragband. På sköld- och gördelbågarna finns kvaderimitation i samma kulörer. De dekorerade ribborna mynnar i en rund slutsten, som smyckats med en stjärna. Slutstenen omges av kronblad. Valvkappornas figurmåleri från 1400-talet, som är mera fragmentariskt, föreställer evangelisterna som bevingade gestalter med språkband och attribut. Runt figurerna finns stjärnor och rosor. Målningarna tillskrivs Everlövsgruppen.

[2]: Orgelläktaren

[3]: Kalkmålningar i koret

I trappornet, som nås från vapenhuset, finns en spiraltrappa av fernissat trä. Via trappan når man tornets andra och tredje våning. På tornets andra våning finns orgelverket. Läktaren nås via två låga dörrar på respektive sida i orgelfasaden. Fasaden i nyrenässans fyller ut hela den spetsbågiga tornbågen. Den delas av pilastrar i tre fält och i bågöppningarna syns orgelpiporna. Dörrarna, som utgör en del av fasadens helhet, är fyllningsdörrar med övre del av rundbågiga lister. Över dörrarna finns trekantigavlar omgivna av volutformer och krönta av en blomma helt i samklang med fasadens mitt-del. Orgelfasaden är, liksom läktaren i övrigt, ekådrad och försedd med gröna och röda listverk och förgyllda ornament.

Tornets tredje våning hyser klockstolen som är en hög konstruktion av ek. En liten trätrappa leder upp till ett golv lagt runt klockstolens övre del. Härifrån kan tornluckorna öppnas och stängas. Rummet är öppet upp inock. Tornets taklag från 1841 är uppbyggt av fur med sparrar, hanband, stödben och bindbjälkar. Kyrkvinden nås via en rundbågig öppning. Härifrån ses valvens slamputsade ovansidor. Långhusets och korets och taklag från 1863 är uppbyggda av fur med sparrar, hanband, tass, stödben och remstycken, liksom tillbyggnadens taklag från 1891. Absidens taklag är av ek med delar från senmedeltid och fram till 1700-talet. Samtliga taktytor har underlagstak av plywood eller bräder.

Inredning och inventarier

Altaret är av trä från 1891 som ekådrats. Tidigare fanns ett stenaltare placerat något längre österut än det nuvarande.

Altaruppsatsen [4] är av additionstyp, i ek från 1590-talet med fyra tavlor från 1891 av konstnären Fredrik Krebs. Oljemålningarna framställer korsfästelsen, uppståndelsen, syndafallet och utdrivandet ur paradiset. Krebs (1845-1925) var utbildad på Konstakademien i Köpenhamn, flitig porträttmålare och utförde ett tjugotal altartavlor. Altaruppsatsens ursprungliga färg är avlutad. Nuvarande färgsättning i brunt och guld med inslag av rött och grönt härstammar från 1891. Kolonnerna är släta med enkla baser och kapital. Mittpartiet flankeras av beslagsvingar. Över kolonnerna finns två änglahuvuden och mellan dem texten: ÄRA VARE GUD I HÖJDEN. Överst finns en ädikula med volutformade beslagsvingar och en tavla med en målad duva.

Altarringen är av trä från 1891 som ekådrats. Den har hästskoform och samma utformning som orgelläktarens balustrad. Knä- och handfall är klädda med gulaktig sammet.

[4]: Altaruppsatsen

[5]: Dopfunten med dopfatet

Dopfunten [5] är av sandsten från 1100-talets slut troligen utförd av Mästaren från Soest. Cuppan har stora änglagestalter i hög relief på fyra sidor. Foten är timglasformad med räfflor och vulst på mitten. Foten vilar på en sandstensplint.

Predikstolen är av ek och ursprungligen från 1583. I samband med ombyggnaden 1891 avlutades den och byggdes om. Den nu försvunna baldakinen togs troligen bort samma år. Underredet, trappan och räcket är i sin helhet från 1891. Korgen har sex-

kantig form med fyra synliga sidor med snidade bildfält mellan hörnkolonnetterna. Predikstolen är ekådrad, försedd med gröna, röda och förgyllda dekorationer.

Bänkinredningen utförd i nyrenässans är från 1891. De ekådrade bänkarna är öppna med profilerade gavlar, fram- och bakskrmar med fyllningar och psalmbokshylla. Gavlarna har skuren dekor och är överst dekorerade med en blomma i en medaljong.

Orgeln från 1947, tillverkad av A Mårtenssons orgelfabrik, har 13 stämmor fördelade på två manualer och pedal. *Orgelfasaden* är från 1891 (se ovan). En *digital orgel* är sedan 2008 placerad i kyrkorummet.

Klockorna i tornet utgörs av *storklockan* av malm från 1833 och *lillklockan* från 1595.

Övrigt

Dopskål, sandfat och spade, från 1949 resp. 1933, samtliga i silver av Wiwen Nilsson.

Kalk av helt förgyllt silver från 1641. Foten är sexpassformad och prydd av figurer i gravyr. Cuppan har samma form och omfattas av en ciselerad holk. Kalken är gjord av Hans Vild från Malmö, och senare omarbetad 1688, 1784 samt 1862.

Kalkduk av rött siden från 1763. Duken är monterad i en ram och hänger i långhuset.

Krucifix, utfört 1725, gjort av kontursågade sammanfogade brädor. Bemålningen härrör från 1753 och utfördes av provinsialmålaren Christian Holst.

Processionskors, tillverkat 1999 i alm av snickaren Karl-Axel Persson från Hög. Träet har växt på Ättehög som alléträd och behandlats med linolja från Högs boställe. På korset finns en text som beskriver tillverkningen.

Kyrkogården

Den äldst bevarade kartan, där Högs kyrka finns redovisad, är en ägobeskrivning från 1750. Kyrka ligger på en höjdplatå i landskapet, som mot söder, öster och väster motsvarar utsträckningen för dagens kyrkogård. Kyrkogården med sin rundade form åt söder är således mycket gammal. På den geometriska kartan från 1782 syns en mur kring kyrkogården, som omges av gårdar i norr och väster. Den befintliga gråstensmuren runt kyrkan byggdes 1871, när den gamla muren hade förfallit. På kartan från 1804, efter enskiftet, har gårdarna flyttat ut ur byn. Kyrkan bildar en isolerad enhet tillsammans med prästgården. Ny bebyggelse tillkommer successivt längs landsvägen, och 1923 görs en utvidgning av kyrkogården mot norr för den växande befolkningen

efter trädgårdsarkitekten Birger Kyllenbergs anvisningar.

Besökaren närmar sig vanligtvis kyrkogården från landsvägen i norr, och möts då av ett grindparti från 1924 i kyrkogårdens nordvästra hörn. Från entrén, utformad som en pargrind av järn mellan murade grindpelare, leder en gång upp mot kyrkans förplats och handikapparkering. Förplatsen ansluter i öster mot den nya kyrkogårdsdelen. I söder finns en smidesgrind placerad i kanten av den ursprungliga kyrkogården. Den utgör kyrkogårdens huvudentré. Från grinden leder en hårdgjord gång upp till kyrkan, som i övrigt omges av singel.

Den äldre kyrkogården omges av en terrassmur av gråsten. I väster är muren avtäckt med frilagda plattor, på vilka det står ett svart järnstaket. En trappa leder härifrån ner till kyrkans parkering. I gränsen mot den norra utvidgningen finns en avenbokshäck, som följer med runt både nya- och gamla kyrkogården. Innanför häcken finns en krans av lindar. Träden i söder är nyplanterade som ersättning för äldre lönnar man tvingats avverka. Förutom trädkransen finns flera andra träd i gränsen mot landskapet, och närmst kyrkan fyra klotlönnar. Kvarteren inramas av klippta häckar av bl.a. idegran och avskiljs av singelgångar. Gravplatserna är mestadels singeltäckta och kantade av buxbom. Ett antal gravar omgärdas av stenramar. Det mittersta kvarteret framför kyrkans sydfasad skiljer sig från övriga med stora gräsytor och en mer uppluckrad karaktär utan synlig gravplatsindelning.

Utvidgningen från 1923 har en striktare utformning, där i stort sett samtliga gravar är singelbelagda och gravvårdarna skilda av grusgångar i ett linjärt system. På de enskilda gravplatserna finns ofta formklippta barrväxter, bl.a. idegran och tuja.

Gravmaterialet är tämligen varierat. Den gamla kyrkogården domineras av högresta stenar från förra sekelskiftet och mer klassicerande vårdar från 1900-talets början. Bland gravminnena märks också bl.a. en naturromantisk trädstam, ett gjutjärnskors, liksom sex väl bevarade gravstenar av komstadkalksten i senempire. På den nya kyrkogården dominerar 1900-talets lägre, bredare och mer maskinellt bearbetade stenar. Bland titlarna på gravvårdarna märks ett stort antal lantbrukare. Söder om kyrkan finns ett romanskt gravmonument [6] av höörsandsten från slutet av 1100-talet. Graven har en trapetsformad täckhäll, som ligger innanför två rundade gavelstenar, dekorerade med framställningar av Majestas domini och Agnus dei. Runt gravmonumentet iordningsställdes 2011 en grussatt yta, där man lagt ett antal äldre gravstenar, som man hittat under entrégrinden. Två av dessa tros vara romanska.

Norr om kyrkan finns en liten minneslund och en askgravlund. I väst finns en uppställningsplats för gravar och i söder en askgravplats.

[6]: Kyrkogården med romanskt gravmonument

Byggnader på kyrkogården

Utöver kyrkan finns en tvåvånings putsat bårhus/redskapsskjul från 1940-placerat i muren mot nivåskillnaden i väster. Från kyrkogårdens nivå nås förrådsrum och en toalett. Nerifrån vägen, väster om kyrkogården, når man ett garage och förråd.

Kulturhistorisk karaktärisering för Högs kyrkoanläggning

Högs kyrka ligger vackert omgiven av ett jordbrukslandskap, strax norr om ängarna vid Lödde å. Kyrkan är placerad på den höjdplatå som gett byn sitt namn, och får därigenom ett betydande symbolvärde för byn. Närområdet kring kyrkan har bevarat en ålderdomlig karaktär med en f.d. prästgård med tillhörande arbetarbostäder och skolbyggnader, även om de idag har fått nya funktioner. Förutom jordbruket präglas bymiljön av det storskaliga tegelbruket, vars byggnader idag gjorts om till en företagsby.

Kyrkogårdens äldsta del har kvar sin ursprungliga utsträckning, med en terrassmur av gråsten och en avenbokshäck som följer landskapets topografi. Delen präglas ännu av de stilideal som blev gällande från mitten av 1800-talet, med raka, grusade gångar och gravplatser omgärdade av buxbom, även om antalet gravar begränsats under senare år

och flera centrala ytor har grässått. Trots detta finns en variation inom gravmaterialet både vad gäller material och stenarnas utformning, med bl.a. ett antal vårdar i senempire. Av speciellt kulturhistoriskt intresse är det romanska gravmonumentet med rundade gavelstenar, vilket i sig är ovanligt. Gravmonumentet är noggrant beskrivet av Helge Kjellin 1922, och då jämfört med liknande gravvårdar i Bosarp och Stenhag, möjligen utförda av samma mästare vid 1100-talets slut. Utvidgningen från 1923 är konsekvent utformad med grusade gångar och alla gravplatser omgärdade av buxbom. Viktiga för helhetsmiljön är växtligheten med dess omväxlande trädbestånd, liksom smidesgrinden mot nordväst, placerad i gränsen mellan gamla- och nya kyrkogården.

Hög kyrkas historia härstammar från 1100-talet, med romanskt murverk bevarat i långhus, kor, absid och tornet, som byggts om under 1700- och 1800-talen. I den norra tillbyggnaden ingår delar av ett vapenhus från 1200-talet. Vid korets norra sida har det även funnits en sakristia, som också getts en medeltida datering. Både vapenhus och sakristior var mycket ovanligt inom det skånskromanska kyrkobyggandet; vi har bara vetenskap om runt 10 stycken vapenhus från denna tid. I resterna av vapenhuset har man hittat spår av manshöga nischer i den norra gaveln. Den medeltida prägeln bevaras interiört främst genom de spetsbågiga kolonnettvalven av helstenstyp. De är exempel på den äldsta typen av ribbvalv, som utgår från 1200-talsvalven i Lunds Domkyrka. Liknande valv finns även i närbelägna Kävlinge kyrka. Korvalvet täcks av omväxlande romanskt ornamentalt konst och gotiskt figurmåleri, som är av stor betydelse för upplevelsen av kyrkorummet, även om de är blekta och fragmentiserade. Ett värde finns också i den mycket höga triumfbågen med sandstensimposter.

Kyrkans exteriör präglas till stor del av de genomgripande förändringar som gjordes 1891 under Henrik Sjöströms ledning. Högs kyrka är en av runt 70 skånska kyrkor, som byggts till med en nykyrka efter 1830. Sjöström valde att integrera delar av det dåvarande norra vapenhuset till nykyrkan; en arkitektoniskt elegant lösning som märks i dess välproportionerade dubbelgavelmotiv. Korsarmens och trapptornets medeltida trappgavlar imiterar tornets utseende. Anspelar på denna tid gör även blytaket på absiden. Det i Hög är relativt gammalt, och traditionellt utfört med gjutna plåtar, vilket gör det värdefullt. Även långhusets- och korets skiffertäckning är av intresse. Skiffer är typiskt för senare delen av 1800-talet, då materialet fick sin storhetstid i samband med framväxten av industrisamhället och järnvägsnätets utbyggnad.

Sjöströms ombyggnad präglar även kyrkans interiör. Från hans sekelskiftesinredning finns både de ekådrade bänkarna, läktaren, orgelfasaden, altarskranket, vindfånget och de välbearbetade dörrarna kvar. Alla föremål är viktiga delar i en nyrenässanspräglad helhet, som är utförd med konstnärligt handlag. Kyrkorummet illustrerar väl 1890-talets religiösa uppfattning och estetiska ideal. Det finns flera bevarade inredningar

från slutet av 1800-talet, även sådana från Sjöströms hand, bl.a. i Vadensjö kyrka. Interiören i Hög framstår emellertid som sällsynt sammanhållen och komplett, något som får anses vara ovanligt. Gjutjärnsfönstren och golvens viktoriaplattor är även de typiska för 1800-talets slut. Tyvärr skymms golven till stor del under moderna mattor. Fönstren har försetts med ogenomsiktliga glas, vilket ger känslan av ett kompakt kyrkorum, där vardagen ter sig långt borta. Sedan 1890-talets ombyggnad har inga större ändringar genomförts, varken ut- eller invändigt, vilket stärker känslan av autenticitet och byggnadens arkitekturhistoriska värde.

Additionsaltaret och predikstolen finns kvar från sena 1500-talet, även om de båda förändrats kraftigt i samband med Sjöströms renovering. Hans förhållningssätt till restaureringen var enligt tidens anda ganska osentimentalt; inventarierna byggdes om, avlutades och ommålades, så att de kunde inpassas i den arkitektoniska idealbilden. Krebs altartavlor från 1891 är exempel från en talrik produktion i den mer kände Carl Blochs anda. Medeltiden finns representerad i dopfunten och tornkolonnetten som står vid dopfunten. Dopfunten, troligen huggen av Mästaren från Soest, har en ovanlig utformning med stora änglafigurer på cuppens hörn. Ansiktena har vissa likheter med de figurer, som finns på Saxtorps funt, och som ofta förs till samma mästare.

Rekommendationer

- Högs kyrka, och den ryggås på vilken den väl synliga kyrkoanläggningen är belägen, är mycket viktiga delar i Högs identitet, något som bör poängteras i eventuell framtida exploatering av närområdet.
- Byggnaden har en blandad karaktär av 1800-tal och medeltid som bör behållas. Henrik Sjöströms ombyggnad och renovering år 1891 representerar det sena 1800-talets stilideal väl. Interiört bör noggrant värnas den i princip kompletta inredningen från denna tid, som är av yttersta betydelse för upplevelsen av kyrkorummet. Dörrar, golv och fönster utgör andra typiska detaljer för denna tid. För att framhäva inventarierna och förbättra möjligheterna att använda kyrkan, bör el- och belysningsanläggningen ses över, också av elsäkerhetsskäl.
- Kyrkans medeltida murverk visar en intressant byggnadskronologi med spår bl.a. efter tidigt uppförda vapenhus och sakristior. Murverket bör, liksom det tidigt uppförda korvalvet med sina kalkmålningar, värnas noggrant.
- Det romanska gravmonumentet och de övriga medeltida gravstenarna bör värnas, liksom variationen av olika gravtyper. Med någon form av skyltning skulle monumentet bli mer publikt och dess pedagogiska värde förstärkas.

Skydd m.m.

Kyrkan och kyrkogården skyddas som kyrkligt kulturminne enl. 4 kap. kulturmiljölagen. Kyrkan och kyrkotomten ligger inom registrerad fornlämning Hög 25:1. Fornlämningen utgör Högs gamla bytomt och skyddas enl. 2 kap. kulturmiljölagen.

Kyrkoanläggningen ligger inom riksintresse för kulturmiljö Löddeköpinge- Stävie-Borgeby [M44]. Området kring Borgeby, Löddeköpinge, Hög och Stävie är även utpekad som en särskilt värdefull kulturmiljö av Länsstyrelsen. Kyrkoanläggningen ligger inom kulturmiljöstråket Kävlinge å.

Källor och litteratur

A Catalogue of Wall-Paintings in the Churches of Medieval Denmark 1100-1600. Scania, Halland, Blekinge. Bd I-IV, Knud Banning, Köpenhamn, 1976-1982.

Skåne, Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, (utkast) opublicerad 2012

Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet, 2008

Underhållsplan för Högs kyrka 2009-07-01, Wikerstål Arkitekter AB (2009), Helsingborg Regionmuseets i Kristianstads arkiv, Lund, mappar 1-3: *Högs kyrka*

Restaurering av romanska gravmonument och gravstenar på Högs kyrkogård, Petter Jansson (2011), Regionmuseet, Kristianstad

<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>, Riksantikvarieämbetet Fornsök, hämtad 2014-09-11

<http://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/search.html>, Lantmäteriet, hämtad 2014-09-11

http://www.kavlinge.se/download/18.f8873cc141a12daff3168a/1382011873058/Tematis_k+%C3%B6versiktsplan+Kulturmilj%C3%B6program.pdf, Kulturmiljöprogram Kävlinge kommun (samrådshandling), hämtad 2014-08-15.

http://www.lansstyrelsen.se/skane/sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/landskaps-vard/kulturmiljoprogram/sarskilt-vardefulla-kulturmiljoer-i-skane/kavlinge/Pages/Borgeby_Loddekopinge_Hog_Stavie.aspx, Länsstyrelsen, hämtad 2014-09-10

http://www.raa.se/publicerat/varia2012_17.pdf, Riksantikvarieämbetet, hämtad 2014-09-08.

Intervju med representanter från Löddebygdens församling, möte 2014-10-03.

Övriga uppgifter

Denna rapport, en kulturhistorisk karakteristik och bedömning av Högs kyrka, Rönnebergs kontrakt, har upprättats av:

Karl Johan Kember (handläggare), Arkitekt SAR/MSA, Certifierad sakkunnig avseende kulturvärden

JAIS arkitekter AB, Sundstorget 3, 251 21 Helsingborg, 042-14 92 30, www.jais.se

Karakteriseringen har gjorts efter samråd med referensgrupp utsedd av Lunds stift.

Inventeringsdatum: 2014-09-02 Färdigställd rapport: 2017-06-19